

BÖBÉK SAMU BÚCSUJA.

AMIKOR a szürke, lompos felhők kezdtek fölhasadozni nyugaton a torony kék orma mögött s a szelíd április-délutáni nap visszamosolygott a sárral borított utcára, Bőbék Samu a kapu felé sántikált. Hatvanötéztendő feje minden lépésre biccentett, ahogy gutaütött ballábát előre dobta, jobbkezevel görcsös botjára nehezedett s vörös bakkancsa meg-megcuppant a bő sárban. Nemez-sapka fődte ezt a szürke fejet s Bőbék Samu ráncos, sovány és szigorú arca konok merevséggel tekintett alóla a földre.

A kapuban megállt, körülnézett. Nagy csend ült az utcán. Végig esővíz húzódott a keréknyomon s a halványzöld rügyekkel borított eperfák tövén lomha kacsák bogarásztak a tócsákban. Egy-egy ház előtt az emberek csoportosan várták a hazatérő jószágokat s politikáról tereferéltek. De Bőbék Samu most nem ment oda közélük. Fáradt mozdulattal ereszkedett a kis padra, lábát elnyujtotta, hátát a ház falának vetette s hideg, apró kék szemével a bomladozó felhőket kezdte vizsgálgatni. Hiába, nagyon kegyetlen tavasz volt ez a mostani. Hűvös szél hasogatta a csontjait s bár béna, szélütött balkezére gondosan ráhuzogatta a rongyos, fekete pamutkezyűt, mégis mintha le akart volna fagyni. A nap aransárga fénye zsugori volt és hideg. Bőbék Samu didergett. Mint öreg, kopott keselyű, úgy gubbasztott a nedves padon s szemezte a felhőket, melyek szürkén, nagy hullámokban gomolyogtak az alacsony égen s elfődtek néha még azt a kevés napfényt is, amire az öreg testelke már hónapok óta úgy áhítozott.

Most egyszerre megeléknült az utca. Nagy lármával jöttek a lovak s csattogó patájuk szanaszét fröcskölte a híg sarat. Ordítózó gyerekhad utánuk. Bőszülten ugattak a kutyák, a megriasztott csikókat bekeríteni akaró parasztok káromkodtak. Bőbék Samu szolgálja lelkendezve iparkodott ki a kapun s hosszú öreg, lábait hasztalan kényszerítette futásra, a nehéz bakkancsok megkötötték a mély sárban, így hát karjait lengette a nyerítő pej csikók elé s hangos szavakkal próbálta kiválasztani őket a csapatból.

— Hóha! Mucikám! Ne-ne! Rohasszon el a Jehova! Ne-ne-ne! Ett a kapu, rosseb egye ki, nem látó?! Céda ne-ne! Vakuj meg!

Bőbék Samut elfutotta a harag.

— Hon a gyerök? — csattant fel. — Há vitte az Isten? Soh'sincs ett, amikor szükség volna rá!

És fölemelte a botját, hadonászott a csikók felé ő is. Azoknak volt eszük, bekanyarodtak az udvarra s hangos nyerítéssel, lobogó sörénnyel és farkkal tüntek el a házsaroknál.

— Mindég így van — mondta az öreg Kerekes, a szolga. — Megriaszti őket az a sok bitang kölök, osztán majd a lábikat törik, annyira futnak. No, csakhogy ett vannak, — tette hozzá, két újjával odvas szájaiba nyúlt, megigazította benne a bagót és köpött egyet. — Igaz, hogy a János jobban való má az ugra-bugrára, mint én, de hát nem baj má no. Etthon vannak. Most csak a borgyúval ne legyen baj. — Kis szünetet tartott, megfordult s ballagtában mondta: — Békötöm hát őket.

— Há ment a gyerök? — kiáltott utána Bőbék.

— Ki tuggya? Tán a Bóbáékbon. Megnízi a disznókat.

— Má meg! Osztán ki bírta meg vele?

— Mit tok én belé? Nem az én dógom. Neköm má csak a lovak után kee futosgánom, az a dógom. — Dörmögte méltatlankodva s megint köpött. — Osztán a bérömet se adik ki levonás nekü.

Bőbék Samu ezt nem hallotta. Mindamellett dühös pillantást vetett Kerekesre a sipka alól s tovább zsörtölődött:

— Ett a sok föld. Mind én szöröztem. Ett a sok szép jószág, mind én szöröztem. Dógoztam egész életömbe, kijártam az élet oskoláját... Mégse tuggyák fögondóni, mi az. Sasincs ett, mikor gyünnek a jószágok. Sasincs ett! Kujtorog. Rosseb a kujtorgó lábát!

Dühösen rángatta fagyadozó kezére a rongyos kesztyűt. Nagyot sóhajtott, felnézett az égbe, aztán maga elé a földre s mintegy saját magának mondta:

— Nem ezöknek való a vagyon. Inkább fön kéne gyutani, mint-hogy ezök húzzák-vonják az enyémet!

Az öreg Kerekes bement. Bőbék Samu pedig botjával némán szurkálta a földet s elgondolkodott. Ősz bajusza alatt vékonyan, szigorúan huzódott a szája, mint valami keskeny, titokzatos acélzár, szemesarkában összebokrosodtak a ráncok, sapkája széle alatt hosszú barázdák hasadtak a homlokán. Most a borjúk jöttek, lassan meg-megállva s az öreg fölvetette a fejét. A három tinót kereste a csordában. S ahogy megpillantotta őket, arca még szigorúbb kifejezést öltött. Ott ment a három fehérszőrű tinó egymásután, rövid szarvakkal ékes fejükkel minden lépésnél bölintgattak, sovány oldaluk sáros volt s a farkuk csatakos. Az egyik megállt, visszafordult s hosszan elbőgte magát, aztán iparkodó léptekkel mentek be a kapun. Bőbék Samu hirtelen fölállt s utánuk ment. Végigsántikált az udvaron, félszemmel a tornácra pillantott, ahol a menyecske mosta a fejőket s mogorván bebotlott az istállóba. Kerekes a tinókat kötözgette s hirtelen hátat fordított az ajtónak. De Bőbék Samu már elkezdte a rendes estéli mondókát:

— Minek annyi széna azoknak a borgyúknak? Alig termött, osztán mégis folyik a pazalás!

— E csak nem sok? — kurjantott vissza a szolga. — Ni mejen az

ódalik. Maj bédül, olyan sovány. Ni ett is a csipöle hogy kiáll, kalapot lehetne rájuk akasztani.

— Akkor hát há lesz aza sok széna, he? Ki visze el azt a sok szénát?

— Ki essze meg? Tán én?

— Lopók! — lármázott Böbék. — Lopók közt kee éni! Minap níztem még a baglyát, hát má alig van belüle. A marhák meg soványok. Lopók!

Kifordult az ajtón, megállt s úgy pörölt, mintha valamilyen elleneséges hatalommal szállott volna harcba. Néha föl-fölkapta a botját s egy-egy szónál nyomatékul a földre ütött vele. A tyukok riadtan menekültek közeléből, a kapun beforduló tehének bambán meredtek rá. Böbék Samu pedig rekedten kiabált:

— Tisztára kifosztik az embört! Fizetöm a sok pézt, aztán mégis meglopnak. Tolvajok vesznek körü, széthuzik-vonyik mindönömet. Hess ee, tik! — ordított a tyúkra, mely az istállóba akart beóvakodni. — Dögőj meg! Szépeperi a szénát. Törjön le a peperő lábad! Ezt a sok tikit is haszontalanu etetik. Tisztára kifosztik az embört.

A pitvar felé sántikált, felkiabált a menyecskének:

— Juli! Mámeg ott vannak a galambok. A falu minnyá galambját én etetöm. Három méter búzát huncótak ee a pallásru.

— Mér nem röpü kee utánuk, osztán hajti el ennen? Nem csöszködhetök a háztetőn! — feleselt Juli ingerülten s kilottyantotta a vizet, a fejkéből.

— Hát! Megenni a sok szép kenyeret, azt tuggyátok! De bezög neköm kee megörizni. Ett tartlak bennetöket rakásra. Sömmit se tesztök! Minnyát én etetöm. Osztán mahónap má a galambok túrnak ki a sajátombú. Dögönétek meg rakásra.

— Dögőne ám kee!

— Fönn kéne gyutani mindönt, nem ám nektök hagyni! — ordított most már olyan hangon, hogy messze elhallatszott s az utcán kíváncsi asszonyok és gyerekek kezdtek gyülekezni a kapuval szemben. — Mahónap nem mehetök bé a sajátomba se. Kilopik a szömöm világát fényös nappal. Megvert engöm az Isten, aki ilyen tolvaj népet rakott a nyakamra! Dögőjetekek rakásra! — S a szitok és káromkodások leírhatatlan özönét zudította ki a száján, hogy szinte sistergett benne a düh, a tehetetlen rombolási vágy s a keserűség, hogy egyszer meg fog halni s ezek a tolvajok lesznek urak az övében.

A szomszéd kerítéseken fejek ágaskodtak át, a kapuban bámész arcok vigyorogtak. Egy kutya megállt Böbék Samuval szemben s tehetetlen haraggal ugatta. Hátán kefeszerűen állt az ordas szőr, szeme gyűlölettől forgott. A szomszéd kutyája volt. Kölcsönösen utálták és ismerték egymást. Böbék egyszer beszorította az ebet az istállóba s ostorral addig verte, míg bele nem fáradt a kegyetlen munkába s kóválygó fejjel és vérekes szemmel kellett leülnie egy fejszékre. Nem szenvedhette a kutyákat. Azóta a bundás messziről megismerte halálos ellenségét a sán-

tikáló lépésekről s ha botja ütemes koppanásait hallotta a gyalogjárón kirohant, szembefordult vele s addig ugatta, míg be nem rekedt. Bőbék Samu most a botjával hadakozott ellene. Szitkokkal halmozta el.

— Dögőj meg! — ordította magánkívül. — Döglesztene meg az Isten! Rosseb egye ki a nyelved koporcát. Gyüjű csak az istállóba, agyonverlek te dög. Juli! Mér nem hajtítok el ennen! Nem hallítok?

— Csak hadd ugasson! — kiáltott vissza Juli. — Ugassanak ketten.

— Rágyütt az öregre! — vihogott kívül az asszony nép.

— Megen sokat ivott.

— No, szegén Mári nene. Van mit hagatni megen az öregtű.

Mári néni, Bőbék Samu felesége, jött már kifelé a zajra. A pitvarban megállt. Ősz haja kibomlott a fekete kendő alól, riadt szeme szomorúan tekintett ki szenvedő arca sok-sok ránca közül. Valamikor kövér lehetett, mert arccsontján petyhüdt redőkben torlódott meg a bőr. Jobbkezét rongyokba bugyolálta, mert rosszindulatú kelevény kínozta már hónapok óta, biklája piszkos volt, egész lénye fáradt, szenvedő, igénytelen. Megállt a pitvar boltíves árkádjá alatt s lenézett az udvarra. Szikkadt kezét maga elé nyujtotta, miközben beteg jobbját úgy tartotta félig behajtott karral, mintha oltáriszentség lett volna, oly gyámoltalanul, oly tisztelettel és félelemmel.

— Hát embör! — szólalt meg dorgáló hangon. — Ejjen csodát kee tenni? Igy csúffá kee ténni magadat? Az egész falu előtt? Mi talát megen, he?

— Mi hát! Nem láti, hogy részög? — kérdezte a menyecske.

— Nem igaz. Nem vagyok részög. Egy csöppet se ittam még máma.

— Hej-hej, hát ejent kee tenni? Mikor gyün meg az eszöd, hallod-e?

— A bor bánti, meg a fösvényiség. Az vessze ee az eszét — nyelvelt Juli a pitvarban. — Igy men ez mindön nap. Csak má lehetne megsza-
badulni tüle!

— Má az istállóba kezdte — jött elő Kerekes egy vasvillával. — Hogy há teszöm a szénáját, minnyát ellopom, osztán a morhák meg fönfordunak éhön. Még hogy én vónék a lopó! Hogy alig van má széna, aszondi, a morhák meg rosszak. De ú sohse adi ki a béröm levonás nélkül. Osztán én vagyok a lopó! Hát a Kántorék szénáját ki lopi? Nem tennap-
előtt este huzogáta ú maga? Tán ott is én vagyok a lopó?

Mári néni gyámoltalanul csóválgatta a fejét.

— Hej-hej, mit cseleködött má! Ejent beszéni?

— Osztán a galambok! — kerepelt Juli. — Hogy három méter búzáját ették meg a galambok a palláson! Meg a tikok! Meg hogy dögő-
jünk meg rakásra, aszondi, mind az üet pusztétsuk... De dögőjön ám meg ú, a vén lafanc! Ejen embörrel egy földél alatt lakni, rosszabb a meg-
csunyalásnál! Meguni az embör az életöt is emellett a vén kutya mellett!

Mári néni hasztalan iparkodott békességét teremteni. A lárma, ká-
romkodás nőttön-nőtt. A kutya ugatott és inyét mutogatta. Bőbék Samu állta a pört. Az összegyűlt nép között hadonászott, éles, rekedt hangja

túlharsogta az össze-vissza kiabálást, ugatást, röhögést s annak tudatában, hogy a maga örökségén áll, a saját háza előtt ezek mind jövevények, a készből falók és a készre várók, elhatározta, hogy mindenkivel leszámol. Szikár teste előregörnyedt és reszketett, béna karja meg-megrándult, hideg kék szemét néha vér futotta el s idegesen táncolt a bajusza.

— Minnyát kiveröm ennen! Ezt a tolvaj szógát is, meg tégöd is! — suhintott Juli felé. — Jó vótam, tartottalak bennetöket, bűdös kudusok, de tovább má nem tartlak!

— Adja ki a bérömet! — kiáltott oda Kerekes és a vasvillát a földbe szúrta. — Ede a bérömet! Úgyis csak kötélrevalót adott.

— Eemék örömet! — lármázott Juli s a fejkét kihajította az udvar közepére. — Ett a rongya! Úgyis megbántam, hogy edegyüttem. Nem leszek a kee kapcarongya, tuggya!

— Hagassatok hát! Hallitok-e? Mire való ez?

— Kiét hajgáloed te?! Takarodj ennen. Ki a házambul!

— Ki is!

— El ennen!

— El is!

A bámész nép röhögött. Gyerekek a kutyát kapatták ugatásra. De Bőbék Samu nem engedett.

— Várjatok csak... — és mocskos szavakat kurjantott a menyecske felé. — Nem esztök ti az enyémbü... Jába gyütté ede te is, te... nem lakó te az én házamba soha többet... Maj megmutatom én... Nem fejed te az én tehenemet... Nem ölöd le az én tikomat... Nem zabáloed az én búzámat... Maj megmutasztom én, megájatok... Mindég jó vótam, akár a falat kenyér. A vérömön étetök, azon híztatok. De mast leszök rossz. Maj megbánitok ti még ezt, csak várjatok.

— Mi az mámeg?! — csattant fel a kapuban s egy fiatal paraszt tört utat a bámészködő embergyűrűn.

— Vinnak apádék — szólt egy öreg ember.

— Mulat az öreg.

Bőbék János betörtetett az udvarra. Hegyes barna bajusza indulatosan rángott, arcát vörösén futotta el a szégyen. Megállt szétvetett csizmákkal, mogorván körülnézett. A kutya egyszerre odább sompolygott, leült a fal mellé, várt. Mindenki elhallgatott, fojtott némaság terült az udvarra. Kocsi zörgött el a kapu előtt, majd a gyerekek lökdösték egymást. Bőbék János ökölbeszorított kézzel nézett végig az arcokon, majd apjára tekintett.

— Menjen bé, osztán fekügyön le — mondta erőszakolt nyugalommal.

— Kinek parancsós te? Hon parancsós te?

— Jó, jó. Ez nem ede tartozik. Menjen bé...

— Kinek parancsós te? Kinek a házába vagy te úr? Kinek a kenyerét...

— Menjen bé! — szólt nyomatékkal Bőbék János és összeszorított fogai szinte csillogtak. — Engöm ne tegyön kee csúffá.

Böbék Samu kiegyenesedett, farkasszemet nézett a fiával, botját lassan fölemelte s minden szót lassan hangsúlyozva, nagy hangon beszélt:

— Az a szöméj, a feleségöd — s a pitvarra mutatott — mindönnek emondott. Peg ojan vótam, akár a falat kenyér. Hát én mast má nem tűrök meg tovább a házamná ejen népségöt, mint amejenök tik vattok. Ett a kapu — bökött az utca felé — osztán méhettök ennen.

Az ember csak állt egy helyben, aztán legyintett s most már türelmetlenül mondta :

— Aszontam, vén bolond, menjen bé ! Maj elintézzük ott. Nem az uccára tartozik.

— Tom mit akartok ! — ordított az öreg. — De mast nem ! És eztán se ! Ha meghalok, akkor se ! Soase ! Föngyutom, de nem lesz a tiétök sömmi ! Inkább föngyutom, de nem adom nektök ! . . .

Megindult kifelé. A lézengők csoportokra bomlottak. Böbék Samu keményen fogta a botot, makacsul biccentett minden lépésnél, ahogy béna lábát előredobta, majd maga után rántotta. A kapuban megfordult :

— Kihajtik az embört . . . Szökni kee ! . . . De maj nem így lesz eztán . . . Mire meggyüök, ne lássak ett sönkit ! Mer bizon-bizon rátok gyutom a tetöt ! . . .

— Menjön a kocsmába ! — süvöltötte utána Juli.

Ez a hang mindig felkavarta a vérét. Most is megrebbent a szeme dühében. Fölemelte a botot. Valami nagy mondás kívánczozott ki a száján. Ki is nyitotta, de csak levegő után kapkodott vele. Megtámolyodott, szigorú arcán rémület felhőzött. Rá akart támaszkodni a botra, hanem a karja könyökben megbicsaklott s hiába kapott markával a híg levegőbe. Elvágódott a sárba. Nagyot csattant a nehéz test, ahogy bután elfeküdt szétgórált végtagokkal, messze gurítva a zsíros nemezsapkát s megmártva a deres, kemény fejet a mocsokban. Kezével fölmarkolta a földet s vetett egyet magán, mint a féreg, de nem tudta acéllá erőszakolni bomló inait. Megfeküdt hanyatt, nyögött egyet, zavaros szemével a sötétülő égboltra meredt, majd felhúzta térdben a jobb lábát, amíg a másik úgy hevert odább, mint valami kidőlt szüette tönk.

Egyszerre élénk riadalom támadt. A gyerekhad szétrebbent. Itt-ott egy asszony felkiáltott. A kutya felugrott ültéből s megint ugatni kezdte a heverő vén embert. Majd mikor látták, hogy «elesett ám az öreg», odátódultak köréje és nézegették.

— Búcsúzik a Böbék Samu — mondta egy kékkötényes, hosszú férfi. Halkan vihogtak.

— Segétsetök hát !

— Segét a rosseb. Ű se segétött sönkin.

De akkor Mári néni tipegett le a pitvar lépcsőjén s bebugyolált kezét maga elé tartva lelkendezett a nagy sietségben.

— Jajj, jaj ! Mi van evvee az embörree ! Hadd mennyek hát oda . . . Eresszetök ! . . . Jaj, jaj, mejen csapás ez megen . . . Juli, gyüjj hát, lanyom, segéts . . .

Odament, körüljárta, zokogott. Tipegett a nagy test körül jobbra-balra, beteg kezét szüntelen maga előtt tartotta, míg a másikkal megmelegadta az embere ruháját.

— Jaj, segéjtek hát, bé kee vinni . . . Jaj neköm, ett hal meg ni a sárba, ha bé nem vigyünk . . . János, Juli, gyűjjetök hát, nem bírom magam. Juli, gyűjj, édös lányom . . . Ne níz, hogy mejen vót . . .

De a menyecske nem mozdult. Bőbék János lenézett az apjára s ennyit mondott :

— Hadd legyön ett. — Azzal elballagott odább, zsebetett kézzel nézte a csoportosulást.

Senki se nyújtotta ki a kezét, hogy segítsen. A férfiak rászóltak az asszonyokra :

— Eregy fejni ! Nem érünk rá a bámészzkodásra.

Ők meg csoportokban ballagtak át a túlsó utcasorra. Ott pipáztak.

A szegény öreg asszony meg zokogott, jajgatott s félkézzel cibálta emberét. Messzire elhallatszott a jajgatása, ahogy segítségért könyörgött fiának, menyének, a szolgának s Isten büntetését látta ebben a sok pörpatvarért.

— Jaj, minek veszeködtetek mindég ! — jajongott a nagy csendben. — Soa sincs annak jó vége ! Minek ittá mindég ! Jaj, Istenöm, Istenöm, há legyek én szegény gyámóttalan ? Hogy vigyem bé ezt a nagy, nehéz embört ?

Végre egy öreg nazarénus ember jött a feleségével. Mária néni nazarénus volt, hát eljöttek segíteni. Nagy sajnálkozások közt, öreg karjaik minden erejét összeszedve sikerült fölemelniök a félholt Bőbék Samut s bebotorkáltak vele a házba.

Kerekes hazament, a kutya elkullogott s üres és néma lett az udvar. Besötétedett, a kertek alatt ritmikus zenébe fogtak a békák s messze a kenderáztatóknál kurrogott a vizityúk. A házban halványan sárgállott a méces.

* * *

Másnap reggel Kerekes nem ment az istállóba, hogy ellássa a jószágot. Bőbék János meg a menyecske végezett el mindent. Ellenben amikor a kanász is elhajtott s odabent leültek reggelizni, megjelent az öreg szolga, gondosan zsirozott bakkancsban, tiszta kék köténnyel, szürke szemöldökére nyomott birkabőr sapkával. Lábaik megfontolt nyugalommal rakta a szikkadtabb helyekre, meg-megállt, bagót igazgatott a foga alá, majd hosszan bámult a ház végében álló barackfára. Az ég sötétkék volt s a hosszú esőzés után forrón ragyogott a nap. A föld gőzölgött, mintha főzték volna alulról. Itt-ott elfeküdtek a napon sütkérező tyukok, galambok búgtak a tetőn, fecskék suhantak hasító repüléssel a szőlőindás eresz alá. És a kis barackfa ágain duzzadtak a bimbók, mint fiatal leány mellbimbói, pirosan s még nedvesen az esőtől.

Kerekes megilletődve nézte a fácskát. Még egészen zsenge vessző

volt csak, amikor ő már régi szolga volt ebben az udvarban. Szeme előtt növekedett, borult virágba tavasszal, lombosodott nyáron, ő vigyáztatta gömbölyű, aransárga gyümölcsseit ősz elején, hogy a gyerekek el ne hordják. Most látta csak igazán, mennyit nőtt, terebélyesedett, most, amikor utoljára simogatta végig öreg, barna szemével.

Mert erős elhatározás duzzasztotta Kerekes mellét. Ő már nem gondozza tovább a vén Bőbék lovait, marháit, nem söpri az udvarát, nem kaszálja a réjtét, nem tisztogatja a gyümölcsfáját. Elég volt. Az ő becsületét ne cibálja többet. Azért most fölveszi a járandóságát s búcsút mond ennek a háznak, kap ő szolgálatot máshol is.

Megindult a pitvar felé, lassan, maga elé nézve, kerges kezét összekulcsolva hátul. Néha megállt, az égre nézett összehunyorított szemmel, vizsgálta, hogy lesz-e eső. A lépcsőnél ismét megállapodott, leporol-gatta tiszta kötényét, bakkancsát a lépcső éléhez fente, köpött és felment a pitvarba. Bekopogott az üveges ajtón, lehúzta kopaszodó fejéről a sapkát, torkát megköszörülgette s lassan benyitott a konyhába.

Kerek asztal mellett ült János meg Juli. Sült szalonnát ettek, vöröshagymát ropogtattak hozzá. Két ágy is állt ott kétfelől, egyikben vöröscsíkos párnák között mélyen besüppedt fejjel, hűnyt szemmel feküdt Bőbék Samu. A dunyha állig betakarta sovány testét, nyitott szája feketén odvasodott a mennyezetre. Homlokát vizes ruha borította vastagon. Mári néni búsan görnyedezett az ágy szélén, beteg kezét maga elé tartotta a rácsavart sok-sok ronggyal, fekete kendőjét könnyes barna szemére húzta, hogy árnyék borította ráncos, komoly arcát. Tányérok fénylettek a falon festett rózsakoszorúkkal, piros és kék lábasok, fazekak a polcokon, hátul még vékonyan füstölt és világított a nyitott tűzhely parazsa a kémény fekete öble alatt.

Kerekes köszönt. Azok fogadták. Megállt csöndesen az ajtóban, jobblábát előretolta, szemével sűrűn pislogott, mert nem igen látott a homályban. Juli felugrott, megtörölt egy szalmaszéket a kötényével s elébe tette.

— Üljön hát le, Kerekes bácsi.

— Köszönöm — felelt tisztelettel — nem igön érök rá.

Bőbék János csodálkozva nézett rá Kerekesre.

— Hogy-hogy ?

— Hát vóna helyem Ligetön az uraságná . . . Má szótak egynehány-szor . . . Osztán oda mennék. — Zavartan köszörülte a torkát, lábat cserélt, nem ült le.

Nagy csend támadt. Szótlanul eszegettek, csak a vöröshagyma ropogott frissen a foguk alatt. Az ágyban Bőbék Samu nyögött olykor. Mári néni sóhajtott.

— Hát csak eemen, halli-e? — mondta. — Etthagy bennünket. Peeg nem érdömös, halli-e keed.

— Nem ám — szólt János is és kését letette. — Azé a kis haszon-talanságér nem érdömös. Keedöt megböcsüli ett mindönki. Tülünk min-dég kijárt a tisztelet keenek.

Kerekes megint lábat változtatott.

— Igaz, való igaz — bólogatott rá és a sapkáját forgatta — rátok nem is mondhatok sömmit . . . hazunni meg nem akarok . . . De hát a Samu — szolt az ágyra sandítva — megen csúffá tevött tennap . . . Osztán hát meguntam. Én nem hagatom el a piszkálódását, mondok. Böcsületbe megöregedtem, engöm ne nevezön lopónak sönki . . . Mondok . . . kapok én ejen szógálatot máshon is, ahon még meg is süvegöl a gazdám. Osztán hát így lett e.

Mári néni békeltette :

— Hát mejen dolog má ez. Ett vót kee hét esztendőné is tovább, én, a fiam is megtettünk keenek a kedvére mindönt. Minek így eveszeszteni a békességöt?

— Igaz, való igaz — bólított ismét — de lá eztán még rosszabb lesz a Samu . . .

Böbék János nevetett.

— Ugyan, öreg, soase lesz má az embör ebbe az életbe. — S vidáman, megkönnyebbülten legyintett. — Soase ! Dögrováson van ammä !

Kerekes hosszan mustrálgatta gazdája ráncos, élettelen arcát, odvas meg-megremegő száját és ziháló lélekzetét figyelte. Aztán elmosolyodott.

— Ez? Túlél ez még minnyánkat. Olyan ez mast is, akár a vén tőfa. Belévágott ugyan a ménkü, de azér tovább hajt . . . Hát, — tette hozzá komolyan — mer hogy ü fölél, osztán még nagyobb úr lesz mi fölöttünk, mint amelen eddig vót, én meg nem piszkótatom magamat tovább úáltala . . . azér hát, mondok belépök, osztán megmondom: aggyátok ki, ami kis járandóságom van, mer bucsut veszök tületök . . .

Megcsuklott a hangja, kétszer is lábat változtatott, forgatta a sapkáját. Mindnyájan nagyon megilletődtek. Kerekes néha-néha nyelt, úgy mondta :

— A jószágok rőndbe vannak . . . tán jobb húsba lesznek eztán . . . A kis üszöt nem kell kihajtani, maj ha eemulati a sántétást . . . A címör mast folytat, főnirtam egy krétával a dátumját az ajtóra . . . A loakkal nincsen sömmit . . . Maj csak meglesznek eztán is . . . — Itt egészen elfogta a szomorúság, elnémult, kitekintett az udvarra. Könnybelábadt szemén megtört a napsütés, mint a gyémántokon, egyetlen jutalmán a sokévi szolgálatnak. Aztán erőt vett magán. — Hát mondok régi ismerősik, ápolójik vagyok a jószágoknak, tudom, nincs bennük hiba . . . Nem is szeretöm etthanni őket, ejen gondviselőjik úgyse lesz több . . . De hát nagy úr a muszaj . . .

— Osztán van szíve etthanni a jószágot? Halli-e? Nem báni őket? — próbálta megszéledíteni Mári néni, nagyon elfogódott, remegő hangon.

Az öreg szolga nagyot sóhajtott.

— Szívem? Nem lehet az embörnek mindég a szívet követni . . . Sajnálak biz én titöket is, meg a jószágot is . . . Ejen öreg, ahon megszokik, nem men onnan szívesen. De hát má csak jobb lesz ez így . . .

— Keserves a hordózkodás is — mondta János.

— Nem tehesünk rólla. Így van, oszt nincs másképp. Maj megsegét az Isten . . . — felelt makacsul. János fölállt.

— Ilyenformán nem tehesünk sömmit. Peg sajnájuk a dógot. Juli — fordult a menyecskehez — van pénz valamennyi?

A menyecske ijedten nézett rá :

— Hacsak tenálad nincs? . . .

— Mast adott el apátok hat méter búzát ni . . . — ütődött meg Mári néni. — Száznócvan pengőt kapott érte . . .

Kerekes nyugodtan várt az ajtóban. De amazok megriadtak. János a szobába ment, aprópénzt kutatott a bögrében. Mári néni az ura feje alatt turkált.

— Ett szokott lenni a kucs a feje alatt ni . . . Jaj, hát vaj há tette? . . . Nincs a vánkosa alatt . . .

— Hogy a rosseb a vén zsugorit enné meg ! — káromkodott benn János. — Ergye, Juli, nízd meg a kamarába a gerenda alatt, hátha ott van?

Juli ugrott, nyitott a kamrába. Visszakiáltott, hogy nincs. Akkor tanácstalan szégyennel álltak a konyha közepén.

— Vaj há dugta hát?

— Tennap óvasta a pézt, osztán elkullogott a kocsmába.

— Rohassza el az a fölséges Úristen.

— Ejen szégyön. Hogy fizessünk ki ezt a szegént?

— Juli, ergye édös lányom, szaladj át a Bencze nénédhön, maj ád annyit kölcsön. Ergye.

De Kerekes csöndesen elállta az ajtót.

— Jól van — nyugtatta meg őket — maj lesz, ahogy lesz. Sohase kérjetök, maj ha gyün pár pöngő valahonnan, maj megaditok. Engöm megtaláltok eztán is.

Majd, hogy ne legyen terhükre, sorra kezet nyujtott nekik.

— Isten áldja meg. Isten veled, János. Isten áldjon meg, Julisom . . . Kívánok jó erőt, egészségöt minnyátoknak . . . Tartson meg benneteket az Isten, tiktöket is, meg a jószágjaitokat is . . . Isten veletök.

Szorongatták kérges, bütykös kezét

— Isten áldja, Jóska bácsi. Jóegességöt magának is. Osztán gyüjön el olykor mihozzánk, ha erre jár . . .

— Elgyüök, fiaim, elgyüök . . .

Kikisérték. Feltette a birkabőr sipkát, ismét bagót igazított a foga alá, köpött, felnézett az égre. A nap már jó magasan állt, ragyogó báránylehők bodrosodtak a háztető mögül, füstölt a föld, lármáztak a verebek, csicseregtek a fecskék. Kerekes lassan indult kifelé. A szíve nehéz volt, nem a pénz bántotta, de úgy érezte, most már elpusztul ez a ház, elpusztulnak a jószágok, mert ő elmegy.

Az is nagyon-nagyon fájt, hogy azok még az ő pár pengőjét sem tudták megfizetni neki, akit öregségére hajtott el házától Bőbék Samu.

A fiatalok bent aludtak a felsőházban. János mély, egészséges, hosszú hortyogása egyenletes ütemekben hallatszott át a függönyös üvegajtón, melyre vibráló fény- és árny-nyalábokat vetett a konyhasztalon pislogó mécs.

Mári néni álmosan üldögélt Bőbék Samu ágyán. A sápadt világosságban megmélyültek sötét ráncai, bánatos szeme az ura arcán nyugodott. Balkeze fáradt nyugalommal pihent az ölében, pergamenszerű fényes, barna bőre szárazon csillogott. Jobbját most is maga elé tartotta a rácsavart rongycsomóval. Bőbék Samu szeme pedig kéken, hidegen villogott, mint a tű hegye, ajkát szorosan összezárta. Homlokáról hiányzott a vizes ruha, szabadon, barnán domborodott a vánkosok között s gyér haja kuszáltan hintette körül az öregség derével.

Mélységes csend volt, ritmikusan hullámozott a hortyogás és finoman szűrődött be az éjtszaka ezer hangja. Távol zengtek a békák. Tompa kutyaugatás hallatszott, valahonnan egy másik felelt rá mélyen és kiérten. Majd a szomszédban elbódült egy álmos borjú unottan s megelégedetten. Minden aludt, pihent köröskörül, csupán a tányérok és fazekek árnyékai libegtek a polcokon s finom szél susogott a nyitott kémény fekete öblében.

Az asztalon mosatlan edények és zöld hagymaszárak heverték, a mécs libegő fényében egymás árnyékába húzódva.

Mári néni egyre az urát nézte s nagyon lassú szótagolással suttozott. Mintha valaki súgta volna az éj csendjében, hogy mit mondjon, olyan magárafigyeléssel beszélt.

— ... mer látod, embőr, mast má ett az idő, hogy magadba forduj te is — suttozta kenetteljesen. — Nem tudhati sönki, mikor éri el az ítélet keze. Főkép ha úgy van valaki, mint má te vagy. Mit ér má a te életöd, még egészségös emböré is csak árnyék ezön a velágon : meglippen, oszt elmul. Hát akkor a tied. Lá, ugy-e, nem mozdéthatod a tagodat?

— De mozdéthatnám — dörögte makacsul Bőbék Samu.

— Hát akkor csak mozdésd — hagyta rá dühösen Mári néni, mintha belekotnyeleskedtek volna az ő gondolatmenetébe. — Én nem bánom. Mamá mozdéthatod, hónap nem mozdéthatod. Mindön az Úr kezében van. Lehet, hogy főnész, lehet, hogy megnyugoszol. Ki tudhati? De akár főnész, akár nem, meg kell máséttanod a gondolatodat.

— Mindég jó vótam mindönkihön — ágaskodott Bőbék s a szeme gyűlölettel villogott. — Nem mondhat rám sönki sömmit!

— Hej, embőr, hát vaj melyik mondhati ezt magáról? Ejent má csak ne beszélj, hallod-e. Nem vagytok minnyájan tiszták, mondta az Úr. És te má elfeledted, hogy az apád is a te kezedtül mult el?

— Nem igaz! — vágott közbe Bőbék Samu. — Hazudol! Úgy esött le a kocsirul kint a mezön...

— Úgy ám, mer te a lovak közé csaptál, osztán a feje meg beléakadt a fa ágába. Tudtad te, mit kell tenni, hogy beléjuss az örökségbe...!

— Hazudol! — hánykolódott Bőbék riadtan. — Nem úgy vót. Hallgass má!

— Hát ara emlékszől-e — beszélt nyugodtan s félelmetesen az öregasszony — hányszor rúgtál meg, mikor viselős vótam? Emlékszől-e, hogy mivé tetted az életömet? Hogy két órát futtam esőbe tuskönbokron, te meg maradtál a hegyön a kocsiival, osztán hóttra ittad magad? Emlékszől-e, hogy szó nélkül dógoztam a mezőn, te meg a kocsmába ittál?

— Hallgass! Hallgatol-e hát?

— Meg kell látanod ezt a sok rosszat, amit egész életödön át cseleködtél — folytatta Mári néni kéjes hangon. — Nem tudhatod, mi lesz a sorsod. Én eltúrtem mindönt szó nélkül, tettem a kedvedre mindönt. De most má bé kell látanod, hogy a te életöd nagyon sántétott. Ett az istenverése is a nyakadon. Ha fön élsz, még újra kezdhetöl jót is, rosszat is. Kezdhétöd megen a fukarkodást is. Hanem gondód meg, embör, hogy a főd alá csak a testödöt vihetöd magaddal, a pénz is, a vagyon is, a cseleködet is itt marad.

Mári néni nagyot sóhajtott. Bús csend terült rájuk, a mécs füstölt, Bőbék Samu komoran bámulta a mennyezetgerendákat.

— Ett marad — nyögte aztán kínosan. — Nem viszők velem sömmit. Azér nem kell annyit papóni ett, te bolond. Legalább hadd dögönék meg nyugodtan.

— Kínlódtam veled egész életömön. Nem vót hozzád soha egy rossz szavam, pedig lehetött vóna. Hát mamá meg kell gondónod, hogy ett vagy ám a végén, osztán mahónap kukacok esszék a tetemödöt, a lelködön meg ítéletet tesznek. Nincsen sömmi olyan elrejtött dolog, amelyiknek meg nem kell jelöntetni. Te peg sokat cseleködtél, amiér nem áhatsz jót. Apádat megöted titkon a vagyonér... feleségödnek, gyerökidnek soha nem adtál sömmit. A másét elszántottad...

— Nem igaz! — hánykolódott dühösen Bőbék. — Hazudol!

— A szóga bérít levontad...

— Nem igaz! Meglopott a zsvány, azt vontam le!

— Megloptad a szomszédot.

— Nem igaz, nem igaz! — dühöngött Bőbék Samu, felemelte a fejét, villogó szeme vérben forgott, jobbkezével a cifra dunyhát markolásza. — Pusztulj ennen! Ergye alunni! Mit akarsz ett?!

Mári néni meg se mozdult.

— Nem akarom, nem kell a te beszédöd, pusztulj ennen!

— Csak várgy egy kicsit. Elhajtottad a szógát.

— Minek ment el ennen?!

— Még csak a bérét se tudtunk neki meganni. Úgy ment el kifizetetlenül. Hát van tebenned emberség? Nem bánt az tégöd, hogy az a magadforma öreg úgy ment el ennen, akár a varázsló-cigány? Bizonbizon megver érte az Úr.

— Megvert, amikor elvettelek tégöd.

— Vót egy lányod — folytatta Mári néni s érzékenyen szipogott. — Férhön adtad egy krajcár nekün. Hattad, hogy nyomorogjon, gyárba dógozzon, te meg ettél-ittál etthon. Mikor könyörögtem, hogy segéljünk rajtuk, azt mondtad, hogy az ura dóga, nem a tied. Te meg a kulcson háltál, mindönnap a pézödet számótad, kocsmáztál... Szegén Mári-kám... — s bebugyólált jobbkeze rongyaiba törölte az orrát. — Mejen sokat szenvedtem... Mejen sokat könyörögtem, sápódtam...

Csöndesen sirdogált. Böbék Samu dühösen nézte.

— Nem érdemőt mást. Elment ahhon a naplopó bitanghon, aki-nek még kenyere se vót. Nem is ment férhön, mer csak összeát vele!

— Szerették egymást.

— Éjenek meg belöle. Nekem nem gyerököm.

— Ejent kell mondani, embör? — jaldult fel az öregasszony. — Szegén lán, vaj látöm-e még ebbe az életbe?

— Én meg az olyan erköcstelennek nem adok. Jó vótam, mint amejen apának csak kell lenni. De nem ismeröm lányomnak. Azér ne beszéd má ezöket a dógokat. Ergye alunni.

— Nem segétt maj rajtad sönki.

— Nem is kell. Egész életömön mindönkin segétöttem — nyögte büszkén — de rajtam nem kell segétteni.

— Mindönkiön kell. Mindönki rá van szorétva a segétségre.

— Én nem. Azér hallgass má. Megen bolond vagy. Csak már szabadulnék meg tüled. Mindég papósz, osztán nem dógozol sömmit.

Mári néni hallgatott. Szomorúan, görnyedten. Fáradt szemében szünt a könny. Csak a hortyogás hallatszott a szobából egyenletesen. Kint messze gyors ütemben zenéltek a békák, a mécs álmosan füstölt. Mári néni feje mind mélyebben hanyatlott a mellére, beteg kezét az ölébe nyugtatta. Csöndes sírását nyugodt lélekezés váltotta fel s az öregasszony félig a dunyhára dölve elaludt.

Böbék Samu szeme nyugtalanul villogott fel a gerendára. Nagyon töprengett valamin. Kint pedig megszólaltak a harsány kakasok.

* * *

Nagyon sokáig repdesett a vén ember nyugtalan pillantása ide-oda s nem állapodott meg sehol. Jobbkeze öntudatlanul gyúrte a csikos dunyhát, mintha tenyerét valami nagy cselekvési vágy csiklandozta volna. És finoman reszketett a vékony szájára boruló deres bajusz.

Percek, negyedórák multak. Mindenki aludt, a mécs is elalvással küzdött, csupán Böbék Samut kerülte el a tiszta álom.

Végre nagy elhatározással, összeszorítva sertével borított állkapcsait, jobbkönyökére emelkedett. Béna balkezevel nagynehezen lecibálta magáról a dunyhát, felült az ágyban. Keserves dolog volt, de úr akart maradni egykor engedelmeskedő izmain. S mert nagyon akarta, sikerült is valahogy: apró megpihenésekkel, mély, elkeseredett nyögések között lassan-lassan kihúzta lábát az ágyból s a hideg téglára tette. Sovány,

aszott teste didergett az ingben. Szőrrel borított széles lábikrái esetlenül lógtak elő. Feje reszketett. Úgy ült ott, komoran bámult a mécs fogyasztó világába, háta mögött óriás fekete árnyék rémlett fel a meszelt falon. Mári néni mélyen aludt a behorpadt dunyhán.

Aztán erőt vett magán Bőbék Samu s előregörnyedve nehezedett szívós jobblábára. Felállt, remegve kapaszkodott az asztalba, melyen megcsörrentek a nyugalomból felvert edények. Béna ballába maradozott alatta, de ellenállásra kényszerítette s egészen kiegyenesedett. Most, ahogy így végignézett magán : a nyitott ingből kibukkanó esett, bozontos mellén, hosszú s lötyögő lábszárain, egész romladozó testén, hideg szemére árnyék húzódott. Fekete gonddal meredt maga elé, mintha mélységes üreg nyílt volna meg előtte. Köröskörül zengett az alvók lélekezete, fáradhatatlanul muzsikáltak a békák s el-elvétve ismét megszólaltak a kakasok bús trombitái.

Bőbék Samu lassan, görnyedten, kinyújtott tétova jobbkezevel mindenbe kapaszkodva, megindult a kamra felé. Jobblábát előredobta, balját maga után húzta s ment, ment tengő-lengő járással, mint a megélékelt hajó. Elérte a kamrát, lenyomta a vaskilincset s óvatosan visszanezett az ágyra. Mári néni nyitott szájjal aludt. Nem riadt fel az ajtó halk nyikorgására sem. Bőbék Samu újult erővel nyomult be a sötét kamrába, ahol gabonatarató nagy hombárok húzódtak meg a homályban, sonkák függtek a gerendán, mint alvó denevérek. Régi lószerszám szíjjai, mint lusta kígyók lógtak a falon s egy szúr akasztott ember módjára élettelenül lógatta rojtos karjait két teli zsák felett. A mécses alig-alig küzdött meg a sötétséggel s az ajtóval szemben levő kis rácsos ablakon bevillogtak a hideg csillagok.

Az öreg nyögve leült egy zsákra. S míg folyvást kitekintgetett a nyitott ajtón, idegesen figyelt a sarokban zörgő egerekre. A nyitott ablakon friss, éles tavaszi levegő áradt a dohos zúgba s a didergés arra kényszerítette Bőbék Samut, hogy megint talpra álljon s ne nyujtsa hosszúra a pihenőt. Felerőlködött hát, a szúr bekötött ujjába nyúlt s pálinkásüveget húzott ki onnan. Remegve kortyintott az üvegből. Mohón, kiégett szomjúsággal, hosszan ivott, hogy könnybelábadt a szeme. Majd visszadugta az üveget s újságpapírba csomagolt krakóit meg kenyert vett elő. A kenyér kemény volt már, de ízét megadta az, hogy titokban, egyedül ehetik belőle. Megnyomkodta a krakóit, jóféle hentesáru volt, néhány napos ugyan, de illata ingerlő, színe pompás, formája hibátlan. Fogával nyitotta ki a bicskát, most már nem didergett, a pálinka forrón járta át ereit. Befalta az első falatot, a többit a szemével ette. Néhány nap óta nem volt már része ebben az élvezetben, most gyönyörrel evett. A magáét, az egyedül övét, amit nem evett a többi soha . . . Nyelte a gyorsan rágott ételt. Ki-kinézett az alvó asszonyra. Aztán megint ráhúzott a forró, tiszta szilvóriumból. S közben egészen felvidult.

Egyszer azonban megállt az evésben, mintha torkán akadt volna a falat. Arca elkomorodott megint, nagyokat nyelt. Szédült. A krakói

elvesztette az ízét. Összeborzongott. Ivott a pálinkából, de az sem segített, szájában keserű nyál futott össze. Valami olyan érzés fogta el, hogy egyszerre megint nagyon veszendőnek látta magát. A függő sonkák, a tetemes hombárok, a szíjjak, a sok heverő lim-lom, az ablak hideg, kék négyszöge olyan idegenül vették körül ebben a homályos zúgban, mint furcsa, eltűnő álmoképek. A sírbolt nem lehetett volna sivárabb és vigasztalanabb.

Nyögve dugott vissza mindent. Még a kulcsot vette csak elő, az ócska almáriom kulcsát. Nehezen találta meg a kulcslyukat a régi, kidobott bútoron, de mikor kihúzta a fiókot, mohón dugta a kezét a zörgő papírpénzek közé. Számlálni szerette volna, hogy megvan-e mind, de sötét volt. Így megelégedett azzal, hogy hosszan turkált a bankókban. Keserűen tapogatta őket, alájuk nyomta a kezét, levelezgetett a halomban, míg bele nem fáradt. Akkor bezárta a fiókot s kezében a kulccsal, megint leült a zsákra. Most már nyugodtabb volt. Arcán, melyre rávetődött a mécsvilág, elszánt akarat tükröződött, Szeme hideg fénnel meredt a lábaújjaira.

Nagyon fáradt volt. Elaludt a zsákon csendesen.

Mikor az ólomszínű hajnal bederengett a rácsok között, ébredezni kezdtek a madarak, Mári néni arra ébredt, hogy nagyon fázik és megfájdult a nyaka. Akkor találta meg a dermedt embert a zsákon, nyitott szájjal horkolt s kezében a kulcsot szorongatta. A mécses még pislogott az asztalon.

* * *

A következő napokban csodálatosan csendes volt Bőbék Samu.

Szívós szervezete annyira legyőzte az újabb csapást, hogy bár lassan és csak erőlködve tudott járni, mégis elhagyta az ágyat. Meleg kötött inget vett a posztóruha alá s báránybőr melles takarta örökké didergő testét. Kezére rongyos keztyűt húzott megint s a meleg déli órákban kiült a napra a pitvarban. Nem veszekedett. Szótlanul elmerengett ott a napfényen, vagy a bakkanca orrát bámulta komoran, vagy az udvaron té-tova lézengő tyukokat nézegette. Nem követelte a bort sem. Asztalnál némán szürcsölte a forró levest, nem talált kivetnivalót semmiben. Elkérdezte, hogy gyógyul-e már a kis üsző lába, esznek-e jól a disznók, metszi-e Dombi a szőlőt s mikor készül el vele. Röviden és kelletlenül feleltek a fiatalok, mert gyanítottak valamit. Csak a felesége volt boldog nagyon.

— Látitok-e, mejen más az apátok — mondta az öreg háta mögött — mejen csodát tevött vele az Úr... Hogy megmásult a gondolatja is...

De ha valaki beszélt hozzá valamit, mintha nem hallotta volna. Csak gondolkodott, töprengett. Nem vágott közbe, ha a kelevényes kéz újabb furcsaságait magyarázgatta előtte Mári néni. Pedig azelőtt menten kifakadt, most hallgatott. Csak emberkerülő vadsága maradt

a régi. Bizalmatlanul villogott a szeme, ha elment mellette valaki, ha szólt hozzá, vagy ha ránéztek.

Egyszer, épen kiscsirkéket rakott ki a menyecske a kötényéből, megkérdezte tőle az öreg:

— Mast lesz a lőrinci vásár, he?

— Mast az ugyan — felelt Juli.

Böbék Samu hallgatott. Botjával a pitvar tégláit piszkálta.

— Mér akari tunni? — firtatta a menyecske.

De az öreg rá sem hederített.

Később a kamarában kotorászott. Mikor kijött, mogorván megkérdezte a feleségétől:

— Te, a Kerekest kifizettétök má?

— Nem azt ugyan. Mibül? Nálad a pénz.

— Hát akkor — mondta Böbék nagyon komolyan s a zsebéből pénzt ráncigált elő — ett a bére... Aggyátok neki... Nem vontam le sömmit — folytatta felemelt hangon — mint csupán a széna árának felét, akit ellopott...

Azzal megfordult s cseppet sem törődve az öregasszony kiáltásával, kibotorkált a konyhából.

A következő napon megint esőre fordult az idő s Böbék Samu a tűzhely mellett fagyadozott egész nap. Mint öreg, kuszált tollú sas, úgy gunnyasztott a szalmaszéken. Csak villogó, hideg kék szeme mutatta, hogy él, olyan mozdulatlan volt.

— Nem ér má az én életöm sömmit — motyogta egyszerre s a pillantása szomorúra vált. — Sase tudhatom, vaj főnkölök-e reggel. Amim van is, nem élvezhetöm. Csak az maradt meg, hogy mindönkivel jót tettem, aki megérdömötte...

Este csendesen verte a háztetőt az eső, az eresz csurgóján csobogott a víz. Böbék a tűz mellett ült, az öregasszony bibliát olvasott a mécs mellett, fia szóltanul szívta a pipát. Csak a menyecske dudolgatott magában valami egyhangú dalt, amint fűgén mosogatta a zörgő edényeket. Egyszerre felemelte a fejét Böbék Samu:

— Ti! — szólt vontatottan. — Hát mast lesz a lőrinci vásár?

— Mast. Szerdán. — vetette oda János.

Böbék kis szünetet tartott. Barna homlokát ráncok barázdálták, bajusza lelógott, valami nagy gondolat hánykolódott az agyában.

— Nem kéne valami a feleségödnök, János? — mondta szeliden.

— Kellene ám — heveskedett Juli. — De nagyon is. Csak nincs mibül.

— Mit akar ked? — fordult oda János.

— Gyerökeim — mondta Böbék s a hangja remegett — tik mindég kedves gyerökim vótatok. Ede hallgassatok. Én már nem sokáig viszöm az élet körösztjét... — elakadt, torkát köszörülte, köpött, szeméből kibuggyant a könny. — Má nem is ehetök jóízút. Etthagyok mindönt, érzöm mindön tagomba a halált...

Mári néni is elérzékenyedve emelte fel a fejét a Bibliáról.

— Dehogy halsz, embör, má csak ne beszélj ejent. Lá, hogy meg-erősödtél. Olyan leszöl, akár a makk. Csak bízni kell az Úr akaratába.

Böbék Samu legyintett.

— Azt én tom jobban, nem te. Én érzöm. Ez a hideg, aki énbennem bujkál, a halál hidegje . . .

Nagyot sóhajtott s iparkodott erőt venni magán.

— Hát én tudom, hogy etthag yok mindönt hama . . . Nektök gyütöttem, értetök dógoztam, fáradtam, hát nem sajnálom. Azt is tudom, hogy sönki rosszat rám nem mondhat, mer én iparkodtam mindönkiön segétteni . . .

— Osztán mit akar evvel? — türelmetlenkedett gyanakodva János. — Ezt má elégször hallottuk.

— Ne parancsógass te az enyembe! — tört ki Böbék felgyulladó szemmel. De legyözte indulatát s éneklő hangsúlyozással folytatta: — Hát csak aszondom, ott az ómárjom kulcsa, mast kielégítlek bennetöket. — Bütykös ujjai val előkotorta zsebéböl a fiók kulcsát s reszkető kézzel, reszkető ajkakkal nyujtotta Jánosnak.

— Úgy, úgy, embör — helyeselt az öregasszony. — Ezt má régön kellött vóna . . . Ük a fiatalok, hát hadd virgódjanak ük, hadd gazdálkodjanak ük . . .

János nem akarta elvenni a kulcsot.

— Csak pör lesz ebbül. Veszeködés.

— Jó van, bolond! — lármázott Juli s nagy csörömpölve rakta egymásra a tányérok at. — De én nem futosgálok eztán mindön garasér!

Erre János még is csak elfogadta.

— Nem kell pörlekedni — folytatta Böbék. — A békesség áldás a házon. Sase vijjatok egymással. Hát csak annyit akarok mondani, fiaim, hogy neköm juttassatok annyikát, amennyi a hátralevő napjaimra kell . . . Nem tart soká, fiaim — s megint könny lepte el a szemét. — Hama etthag yok mindönt, ami mast még az enyém. Egykét nap talán az egész életöm . . .

Ismét reszelte a torkát, köpködött, kezefejével a szemét törölgette. Senki sem beszélt, hallgatták az esővíz csobogását.

— Csak ezt a jót akartam még tenni nektök — nyögte aztán remegő szájjal. — Ne mondhattok, hogy rossz vótam. Osztán ha nem lenne akkor eső, elmehettök a lőrinci vásárba, venni egyetmást magatoknak. Legalább neköm is hoztok egy pár kesztyút, ez má nem melegít sömmit . . .

Juli kapott a gondolaton.

— Úgy is kell sok mindön! Mast legalább vehessünk. Sase hittem vóna, hogy megéröm ezt a napot.

S vidáman dudol gatott tovább. Böbék Samu pedig maga elé meredt s nem szólt többet egy szót sem.

* * *

Szerdán reggel János felkészült a feleségével s bár szomorú, ködös volt az ég, a hajnali vonattal elutaztak a lőrinci vásárra.

A jószágot a rongyos Dombi látta el helyettük egy liter nagypénteki babért s ugyancsak egy liter tejért. Így is drága volt, mert a többit hozzálopta. Bár tudta ezt Böbék Samu, most mégse veszekedett érte. Korán felkelt s té-tova bicegett a házban szótlanul. Gyakran benyitott a kamrába s ott motoszkált a szűr körül. Mint a vesztét érző vad, ahogy bokorról-bokorra jár, úgy lézengett ő is mogorván szobába-kamrába. Majd az istállóba nyitott be s nézegette a jószágot. A lovak visszaröhögtek rá az unalmas, felleges csendben, a borjak kibámultak az ajtón és bőgtek. A tehenek álmosan heverték az almon s kérőztek. Böbék Samu közéjük bukdácsolt, megnézte, hogy jól megkötötték-e őket. A kapáló pejszikók és kövér muraközi lovak kötőfékét is megvizsgálta. Az öregasszony csodálkozva kérdezte többször is :

— Mi van veled, embör? Mit tengő-lengő mamá?

De Böbék nem hallotta a kérdést.

Ebédre tojást főzött a felesége, de hozzá sem nyúlt. Kerülte az asszony pillantását is. Lement a pajtába, ott vizsgálódott, szuszakolt, kukoricaszárat huzigált rakásra a pajta közepén, kotorgatta a földet takaró széna- és szalmatöreket, bámulta a csupaszon meredező fedélgerendákat, melyek közt lármás verébcapat tanyázott. A szecs kavagót is megtapogatta, a vesszőkosarakat felforgatta, nyugvás nélkül motoszkált, sántikált mindenfelé. A rongyos Dombi utána óvakodott, megállván a nyitott pajtakapuban, nézegette Böbék forgolódását.

— Na, mégse ázott el a lőrinci vásár — mondta.

De az ember mogorván nézett rá.

— Micsinász ett? — kiáltott rá Dombira. — Nincs neköd ett sömmi keresetöd!

— Hát csak ett vagyok ni. Nem kell még itatni, osztán azt várom ni.

— Ne várgy te sömmit. Nem kell itatni. Maj itat a János, ha meggyün. Ergye haza.

— De mikor gyün még a János! Este — csodálkozott Dombi.

Böbék Samu vérekes szemmel ripakodott rá.

— Hát osztán mi közöd hozzá? Ergye haza, azt mondtam.

Amaz dűnnyögve ment a házba s megkérte a nagypénteki babot. Aztán elment. Az öregasszony nem tudta megmagyarázni ezt a rendelkezést s lecsoszogott az ura után.

— Hát embör! — szólt belépve a pajtába. — Mér kütted el a Dombit, he? Ki itasson? Lá, én tehetetlen vagyok — s bizonyágul felemelte bebugyolált kezét. — Mit kutuszol te ett? Mit huzod-vonyod ezt a sok szuszékot?

— Ergye ennen! — ordította Böbék vadul. — Mit sunnyogol te utánam?!

Mári néni elrémülve bámult az urára. Ilyennek még sohasem látta. Szörnyű erőben állott az összehordott száraz törek, kukoricaszár és

venyige mellett, véres volt a szeme, keskeny ajka és deres bajusza reszketett. S egyenesen állt, mint valami szikár facsonk.

— Ergye ennen! — ordította. — Ergye, mer megbánod! Agyonváglok, ha bé nem mégy! Döglesszön meg a Jehova!

— Embör! — riadozott az öregasszony holtsápadtan. — Mi van veled, he!

De már zúgva repült felé az elhajított bot és szétütött az udvaron bogarászó tyúkok között.

— Agyoncsaplak! — ordította Böbék. — Pusztulj ennen!

Már felkapta a száraz galyakon heverő fejszét. Mári néni sikoltozva menekült s öreg lába minden inát megfeszítette. Kendője lehullott, ősz haját szanaszét szórta a hűvös alkonyati szél, beteg kezét magasra emelte s úgy bukdácsolt a sáron át.

— Agyonváglok! Agyonváglok, ha kigyüssz! Maj röndöt teremtök én itt! — lihegve állt s úgy fenyegette a vénasszonyt. — Mamá leszámolok veletök, zsványok. Ki ne gyere, mer kettőbe hasétlak!

Alkonyodott. Az éles levegő körülsimogatta forró fejét. Reszketett. Mári néni bement a házba, onnét kihallatszott jajgató zokogása. Köröskörül a csapatokba verődött baromfiak tekintettek nagy kerek, ijedt szemükkel. Böbék Samu ledobta a fejszét, bement az istállóba. Leráncigálta a súlyos szerszámokat s görnyedve, egyenként cipelte a lovak közé. Eloldozta a röhögő lovakat, nyakukba kanyarította a hámot, nyögve s izzadva húzta szorosra a haslót. Meg-megállt, izzadt homlokát törölgette, majd újult erővel bujtatta a lovak fejét a kantárba. Aztán megfogta félkézzel a zablakarikát, az egyiket kivezette, a másik utána ballagott.

Mári néni rémulten nézte az ablakból, de kimenni nem mert. Imádkozott.

Böbék pedig a nyitott színben álló szekérhez vezette a lovakat. Ügyetlenül fordította őket a rúd mellé. Elkeseredett erővel rakta fel az istrángokat, bibelődött a gyepelővel, feltette az ülésdeszkát. Szinte elfulladt a nehéz, szokatlan munkában. Könyökét, fejét összeverte a lőcs, a lovak ide-oda kapkodó orra, de nem érezte. Körme visszahajlott a vastag szíjjakon, csattokon, de nem bánta. Elvégezte, amit akart.

Közben lassan-lassan sötétedett. Az utcán várni kezdték a jószágot. Böbék Samu pihent volna, de sietni kellett. Bekötözte az istállóajtót, majd a pajtába ment.

Hallgatózott. Senki. Gyufát vett elő, szalmacsutakot csavart, meggyújtotta. Óvatosan a máglya alá dugta. Vékony füst csavarodott a félhomályban s lomhán, kéken terült rongyokba a gerendák közt. Apró lángok ropogatták a kukoricaszárat és rőzsét, vibráló sárga fény táncolt a kosarakon, szecsavágón, megvilágította Böbékét, amint előrehajolva bámult. Vékony tűzcsíkok szaladtak szerteszét a földön s bujtak a zugokba. Sűrű füst verte ki fészkeikből a rémuló verebeket s most élesen csiripelve röpdöstek odafent. Böbék arca sötét mosolyra torzult, reszketett minden tagjában, mert most a máglya csúcsán pattogó lobbalt

kanyarult fel a tűz. De szemét marni kezdte a sűrű füst s kint a tűz szagára nyerítettek a lovak. Így hamar kiment. Becsapta s reszketegen betámasztotta a pajtakaput.

Most a lovakhoz!

A pajta eresze alól már mindenütt szivárgott a füst s keserű szaga megtöltötte az épület környékét. Böbék Samu rikoitozni, tombolni szeretett volna, mint legénykorában, a hajnalba nyúló dáridókon. Rekedten csillapitgatta a lovakat, mellét döngette a szíve, fejét izgalom nyomta s zúgott a vére. Megragadta a gyeplőt, hamar a kocsira vergődött.

Ekkor lobbant ki a zsupptető közepén magasan és vörösen a tűz. Körül a szomszédoknál kiáltások verték fel a csendet, de mindez csak távolról rémlett neki most, mint valami nehéz, borzalmas álom. Megrántotta a gyeplőt s nyaktörő fordulattal rohant a koci keresztül az udvaron. Hová? — nem tudta. Fogai csikorogtak, szeme elborult, ahogy a nagy muraközi lovak bomlottan ragadták ki az ősi örökségből. Egy pillanatra látta a felesége alakját, amint kezét tördelve vonaglott a pitvarajtó mögött s nem tudott szólni, kiáltani sem, lépni sem, csak beteg kezét tartotta maga elé s nyitott szájjal kapkodta a levegőt. Ekkor még hallotta Böbék a borjúk s tehének rémült bőgését, a csikók tombolását. De mindez csak egy pillanatig tartott. Aztán eltűnt mögötte az udvar, minden eltűnt, kint volt az utca fehér házsorai között, melyeket már bevilágított a hatalmasan felkelő tűz fénye.

Kiáltozó emberek hadonásztak a mindjobban megvaduló lovak előtt, karjaikat lengetve. A legelőről hazatérő állatok felemelt farokkal nyargalásztak a füstös utcán szanaszét. Ugattak a kutyák, rohanó aszszonyok tűntek el a koci mellett, mely hánykódva, siketítő dübörgéssel táncoltatta Böbék Samut. Percek alatt kiért a faluból és a sarat fecskelő lovak most vitték, ragadták a csendes és egyenes, sötétbenyúló úton előre. A bíborfény hosszú sávokat vetett a barna nyárfák szemközt rohanó soraira. Böbék torkát most marokra szorította a rémület. Rekedten hörgött, fel akart állni, de a bősült lovak lobogó sörénnyel, lobogó farokkal ragadták tovább, arcát, szemét sárral dobálták tele.

Időtlen rohanás volt ez, a fénynyalábok egyre halványodtak az úton, de a koci csak rohan s dübörgött tovább. Már nagyon távolról hallatszott a harangkongás is. A nyárfasor fekete glédája megszűnt, szanaszét alvó fák guggoltak a legelőn s a dülőút végén finom, ezüstös csillogással bukkant fel a Dráva. Ott a lejárát a révhez.

Böbék Samu elvesztette a gyeplőt. Gépiesen kapaszkodott a löcsbe. Előremeredt a folyóra, a sötét partra s egyszerre visszanyerte öntudatát, szinte nyugodt lett s elszánt. Megtörölte sáros arcát, meztelen fejét s utoljára nézett vissza a vörösen lobogó égre.

Kék szemén megcsillant a tűzfény, amint utoljára nézett vissza az éjtszakába zuhanó tájra.